

بسم الله الرحمن الرحيم

دکتر روشنک گلدوست

دبیر ناحیه یک رشت

درس مربوطه: علوم فنون درس ششم (مجاز)

پایه: یازدهم

✳ در بیت زیر:

برآشفت ایران و برخاست

کرد همی هر کسی کرد ساز نبرد
(فردوسی)

✓ واژه ((ایران)) در معنایی غیر از معنای خودش به کار رفته است .
ایران ، معنایی حقیقی دارد که همان مفهوم ((کشور ایران)) ، وطن و
محل زندگی ما است ؛ اما در این بیت معنای واقعی کشورمان ایران
مورد نظر نیست ؛ بلکه معنایی دیگر یعنی ((سپاه با مردم ایران)) مورد
نظر شاعر بوده است .

✳️ مجاز ، کاربرد واژه ، در معنای غیر حقیقی آن است . کاربرد کلمات در معنای مجازی در زبان محاوره و گفت و گوی روزانه بسیار است . وقتی می گوییم : « حوض بزرگ است » ، « حوض » در معنای اصلی خود به کار رفته است ؛ اما هنگامی که می گوییم : « حوض یخ زد » ، منظور آب حوض است ؛ به عبارت دیگر ، واژه حوض را که معنای حقیقی یا اصلی دارد ، به کار برده و آب را که معنای غیر حقیقی آن است ، اراده کرده ایم .

○ البته دریافت معنی غیر حقیقی واژه بر اساس « علاقه یا پیوند » بین آن معنا با معنای حقیقی به ذهن می آید و چنین لازم است « قرینه ای » در کلام باشد.

✓ معنای غیر حقیقی (**مجازی**) دریافت شود . علاقه ، رابطه و پیوندی است که میان معنای حقیقی و غیر حقیقی یک واژه وجود دارد و قرینه ، نشانه ای در کلام است که ذهن خواننده را از معنای حقیقی دور می سازد و به سوی معنای غیر حقیقی آن سوق می دهد .

☼ در جمله بالا ، « **حوض** » در معنای « **آب** » به کار رفته و « **یخ زدن** » قرینه ای است که ما را از معنای اصلی آن دور می کند . بین « **حوض** » و « **آب حوض** » نیز علاقه و پیوندی هست که حوض را گفته ایم و آب حوض را اراده کرده ایم.

☼ در مثال : جهان خوردم و کارها راندم

بییهقی

✓ جهان در معنای اصلی خود نیست و نعمت های جهان
منظور است که این کاربرد را از قرینه ((خوردن)) متوجه می
شویم . بین واژه جهان و نعمت های جهان نیز پیوند وجود دارد

○ همچنین در بیت زیر واژه « بیت » کاربرد مجازی دارد

☼ به یاد روی شیرین بیت می گفت

چو آتش تیشه می زد، کوه می سفت

نظامی

☀️ **معنای حقیقی یا اصلی** : کوچکترین واحد کلام موزون و شاعرانه

☀️ **معنای غیر حقیقی** : سخن شاعرانه

- ✓ چنین کاربردهایی را در سخن شاعرانه و نیز کلام عادی بسیار سراغ داریم ، زبان فارسی به طور گسترده از معانی مجازی در ادای مقاصد خویش بهره می گیرد .

☀️ در بیت زیر سه واژه در معنای غیر حقیقی یا مجازی به کار رفته اند

○ خروشی برآمد ز دشت و ز شهر

غم آمد جهان را از آن کار بهر

فردوسی

✳ در معنای مجازی ، گاهی نیز واژه ای را به کمک علاقه شباهت ، به جای واژه دیگر به کار می برند ؛ برای مثال ، به جای چشم، به دلیل شباهت ، آن را با گل نرگس می گویند نرگس یعنی واژه ای را به دلیل شباهت به جای واژه ای دیگر به کار می گیرند را این گونه کاربرد مجاز مهم ترین نوع مجاز است: 🖱🖱🖱

○ از من غمزده دل می طلبد غمزه دوست

دوستان دلبر ما **نرگس** گویا دارد

وفایی

✳ معنای حقیقی نرگس، گلی با گلبرگ های سفید و معنای غیر حقیقی آن ((چشم)) می باشد

چند نمونه دیگر مجاز ✨

○ نماند بر این رزمگه زنده کس

تو را از هنر ها زیان است و پس

○ چنان در خشم شد خسرو، ز فرهاد

که حلقش خواست آزدن به پولاد

○ گر نبندی زین سخن تو حلق را

آتشی اید بسوزد خلق را

○ بیزارم از پیاله، وز ارغوان و لاله

ما و خروش ناله، کنجی گرفته تنها

پایان

با تشکر از تمامی شما عزیزان که وقت ارزشمند خود
را برای این پاور آموزشی گذاشتید 🙏🙏